

[Kierkegaardův přístup k podstatě subjektu]

[740402-1]

(14) (4) (2. 4. 74, Písek)

Slavné zahájení Kierkegaardových úvah o „nemoci, (která je) k smrti“ volá po přísné a přesné analýze. Teprve po takové analýze a po novém promyšlení celé věci (z nových úhlů pochopitelně) se ukáže ve větší plnosti možnost, jak výsledků jeho úvah použít, jak si je osvojit, jak je učinit součástí, hlubinou vlastního myšlení a smýšlení.

Určitou korekturu musíme provést především v Kierkegaardově antropologii, resp. v jeho přístupu k podstatě subjektu jakožto k čemusi lidskému, podstatně lidskému. Vychází totiž z toho, že člověk je duch, a že duch je „osobnost“ (tak zatím překládejme ono „Selbst“, jež nemá českého ekvivalentu; mohli bychom ovšem také říci „svojnost“ – ovšem ani to není nejlepší, protože to by odpovídalo spíše „Selbstheit“ nebo „Selbstsein“), eventuálně „úsoba“. Ale pak tuto „osobnost“ či „úsobu“ charakterizuje (a přímo definuje) způsobem tak obecným, že to daleko překračuje hranice každé antropologie. Zkrátka: to, co říká Kierkegaard o „selbst“, platí nejen pro člověka, ale pro každý subjekt, tedy i pro každý subhumánní subjekt.

Právě o subjektu platí, že se vztahuje sám k sobě. Musíme předpokládat, že tento vztah k sobě samému není oboustranný (obousměrný), nýbrž naopak jednosměrný – nebo, možná lépe a přesněji, že tento vztah není ničím jednoduchým a jediným, a že ani výslednice složitější struktury vztahů neústí do něčeho jednoduchého, zejména nikoliv do něčeho zvratného či obousměrného. Zkrátka subjekt, který se vztahuje, není identický se subjektem, k němuž tento vztah míří. Proto můžeme právem s Kierkegaardem předpokládat, že onen vztah subjektu k sobě samému je vztahem mezi dvojím, takže sám vztah je něčím třetím („im Verhältnis zwischen Zweien ist das Verhältnis das Dritte...“). Ale právě nyní se musíme tázat: kde se bere ona podvojnost subjektu? Jak to, že se subjekt (jako právě integrovaná struktura, jako jedno) stává náhle dvojím? Kierkegaard to poněkud zjednodušeně převádí na rovinu starých dogmatických spekulací (totiž že člověk je syntézou nekonečnosti a konečnosti, časového a věčného, svobody a nutnosti, zkrátka syntézou; a syntéza je vztahem mezi dvojím, takže takto viděno není ještě člověk žádnou „úsobou“, žádným „selbst“). Bez těchto zastaralých berlí, které – i když nejsou ovšem beze smyslu – potřebují naléhavě nové interpretace, se můžeme přidržet např. toho, že subjekt je „syntézou“ či lépe jednotou,

sjednoceností, integritou vnitřního a vnějšího, tj. své vnitřní a vnější stránky. Lze s touto podvojností dost účinně a nosně pracovat pro náš cíl? Můžeme nějak tohoto strukturního „zdvojení“ použít pro bližší osvětlení vztahu subjektu k sobě samému?